

**ЦИВІЛЬНИЙ
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ
КОДЕКС УКРАЇНИ:
ПОСТАТЕЙНИЙ ПОКАЖЧИК
ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ
ВЕРХОВНОГО СУДУ – ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ
ТА КАСАЦІЙНОГО ЦИВІЛЬНОГО СУДУ
(ПРАКТИКА 2021 РОКУ)**

Упорядник О. М. ТКАЧУК

Харків
«Право»
2022

УДК 347.61(094.4)(477)
Ц58

Ц58 **Цивільний** процесуальний кодекс України: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду – Великої Палати та Касаційного цивільного суду (практика 2021 року) / упоряд. О. М. Ткачук. – Харків : Право, 2022. – 120 с.
ISBN 978-966-998-348-0

Збірник містить у собі систематизацію судової практики Верховного Суду за 2021 рік, яка впорядкована за статтями Цивільного процесуального кодексу України, що дозволяє назвати книгу постатейним коментарем практичного тлумачення норм вітчизняного цивільного процесуального законодавства Верховним Судом.

Видання призначене для практичного використання суддями, адвокатами, практикуючими юристами, а також усіма тими, хто стикається з практикою застосування цивільного процесу.

УДК 347.61(094.4)(477)

ISBN 978-966-998-348-0

© Ткачук О. М., упорядкування, 2022
© Видавництво «Право», 2022

ЗМІСТ

Стаття 19	4
Стаття 28	5
Стаття 30	12
Стаття 32	14
Стаття 36	16
Стаття 47	19
Стаття 51	22
Стаття 56	29
Стаття 83	33
Стаття 137	35
Стаття 150	52
Стаття 175	56
Стаття 188	59
Стаття 207	63
Пункт 6 частини 1 статті 251	66
Пункт 1 частини 1 статті 255	71
Пункт 2 частини 1 статті 255	74
Пункт 3 частини 1 статті 255	77
Пункт 3 частини 1 статті 257	79
Пункт 4 частини 1 статті 257	85
Стаття 269	86
Стаття 271	88
Стаття 298	89
Стаття 315	95
Стаття 361	103
Стаття 442	106
Стаття 447	110
Стаття 449	112
Стаття 451	117

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
<p>Ст. 19 ЦПК</p>	<p>Відповідно до частини четвертої статті 19 ЦПК України (в редакції, чинній на момент відкриття провадження у справі) спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ, що виникають з трудових відносин, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні. За правилами частини шостої статті 19 ЦПК України (у вищевказаній редакції) малозначними справами є: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.</p> <p>Із змісту ухвали Подільського районного суду м. Києва від 07 лютого 2018 року вбачається, що суд вважав справу малозначною в силу закону, а тому в силу частини першої статті 274 ЦПК України вирішив розглядати її в порядку спрощеного позовного провадження.</p> <p>З таким висновком суду першої інстанції погодитись неможливо з наступних підстав. У справі, що переглядається, предметом позову є визнання недійсним договору купівлі-продажу.</p> <p>Таким чином, ця справа не є малозначною в силу закону (на підставі пункту 1 частини шостої статті 19 ЦПК України), оскільки заявлена вимога немайнового характеру, у зв'язку із чим в ній неможливо визначити ціну позову.</p> <p>Тому така справа могла бути визнана малозначною лише у відповідності до пункту 2 частини шостої статті 19 ЦПК України ухвалою суду про віднесення її до категорії малозначних.</p> <p>Справа малозначною судами не визнавалась.</p>	<p>№ 61-15678св20 від 24.02.2021 Касаційний цивільний суд</p>

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
<p>Ст. 28 ЦПК</p>	<p>Під час відкриття касаційного провадження, урахувавши складність та інші обставини у справі, зокрема предмет позову, Верховний Суд також не встановив наявність підстав для віднесення справи до категорії малозначних.</p> <p>При таких обставинах призначення судом першої інстанції розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження з підстав малозначності справи є помилковим. При цьому категорію, складність справи, наявність значного суспільного інтересу та інші обставини щодо можливості та доцільності розгляду справи у спрощеному позовному провадженні місцевий суд не врахував.</p> <p>Таким чином, суд першої інстанції безпідставно розглянув справу у порядку спрощеного позовного провадження без виклику сторін, що унеможливило належне встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи. Вказане, зокрема, суттєво ускладнило надання сторонами доказів у справі, заявлення відповідних клопотань та заяв.</p> <p>Апеляційний суд на вказане належної уваги не звернув, недоліки суду першої інстанції не виправив.</p>	<p>№ 61-19925св19 від 20.01.2021 Касаційний цивільний суд</p>

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>Вияток із вказаного правила становить альтернативна підсудність (стаття 28 ЦПК України) та виключна підсудність (стаття 30 ЦПК України).</p> <p>Згідно з частиною восьмою статті 28 ЦПК України позови, що виникають із договорів, у яких зазначено місце виконання або виконувати які через їх особливості можна тільки в певному місці, можуть пред'являтися також за місцем виконання цих договорів.</p> <p>Відповідно до положень зазначеної норми за місцем виконання договору можуть пред'являтися позови за наявності однієї з наступних умов: у договорі зазначене місце виконання; вимоги, заявлені на підставі договору, який можна виконувати тільки в певному місці.</p> <p>Вирішуючи питання про відкриття провадження у справі, суд має дослідити питання належності спору до юрисдикції суду, у тому числі й до територіальної юрисдикції (підсудності).</p> <p>ОСОБА_1 звернувся до Вінницького міського суду Вінницької області з позовом про стягнення боргу за договорами позики на підставі частини восьмої статті 28 ЦПК України – за місцем виконання договорів позики, яким є м. Вінниця.</p> <p>Скасовуючи рішення суду першої інстанції та направляючи справу для розгляду за встановленою законом підсудністю до Козятинського міськрайонного суду Вінницької області, апеляційний суд виходив із того, що відсутні підстави для застосування правил альтернативної підсудності у даній справі.</p> <p>Колегія суддів Верховного Суду не погоджується з таким висновком суду апеляційної інстанції з огляду на наступне.</p> <p>Згідно пунктів 3.7 договору позики № 1 від 13 вересня 2011 року, укладеного між ОСОБА_1 та ОСОБА_2, та договору позики № 2 від 01 грудня 2011 року, укладеного між ОСОБА_1 та ОСОБА_3, сторони визначили місце повернення позики – м. Вінниця.</p> <p>Відповідно до статті 532 ЦК України місце виконання зобов'язання встановлюється у договорі. Якщо місце виконання зобов'язання не встановлено у договорі, виконання</p>	

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>провадиться: 1) за зобов'язанням про передавання нерухомого майна – за місцезнаходженням цього майна; 2) за зобов'язанням про передавання товару (майна), що виникає на підставі договору перевезення, – за місцем здавання товару (майна) перевізникові; 3) за зобов'язанням про передавання товару (майна), що виникає на підставі інших правочинів, – за місцем виготовлення або зберігання товару (майна), якщо це місце було відоме кредиторі на момент виникнення зобов'язання; 4) за грошовим зобов'язанням – за місцем проживання кредитора, а якщо кредитором є юридична особа, – за її місцезнаходженням на момент виникнення зобов'язання. Якщо кредитор на момент виконання зобов'язання змінив місце проживання (місцезнаходження) і сповістив про це боржника, зобов'язання виконується за новим місцем проживання (місцезнаходженням) кредитора з віднесенням на кредитора всіх витрат, пов'язаних із зміною місця виконання; 5) за іншим зобов'язанням – за місцем проживання (місцезнаходженням) боржника. Зобов'язання може бути виконане в іншому місці, якщо це встановлено актами цивільного законодавства або випливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту.</p> <p>Договір є обов'язковим для виконання сторонами (стаття 629 ЦК України).</p> <p>Ураховуючи, що у договорах позики сторони самостійно визначили місце виконання зобов'язання, а саме у м. Вінниця, подання позову про стягнення боргу за такими договорами на підставі правил альтернативної підсудності (частина восьма статті 28 ЦПК України) є правом позивача, що гарантоване йому процесуальним законом.</p> <p>Суд апеляційної інстанції на зазначене увагу не звернув, дійшов помилкового висновку суду, що подання позову на підставі пункту 3.7 договорів позики на даний час не є вирішальним для визначення підсудності, у зв'язку зі спливом строку на який надавалася позика, оскільки відповідно до пунктів 5 договору позики № 1 від 13 вересня 2011 року та договору позики № 2 від 01 грудня 2011 року, указані договори набувають чинності з моменту їх укладення і діють до моменту виконання сторонами у повному обсязі своїх обов'язків згідно з договором.</p>	

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>Ураховуючи наведене, висновок апеляційного суду про те, що умова договору про місце виконання є нечинною, а тому справа не підлягає розгляду за правилами альтернативної підсудності, не можна визнати законним та обґрунтованим.</p> <p>2. Відповідно до статті 27 ЦПК України позови до фізичної особи пред'являються в суд за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання або перебування, якщо інше не передбачено законом. Позови до юридичних осіб пред'являються в суд за їхнім місцезнаходженням згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.</p> <p>Згідно з частиною першою статті 28 ЦПК України, позови, що виникають з трудових правовідносин, можуть пред'являтися за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача.</p> <p>Законом України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 року № 35 «Про завершення Тимчасового порядку реєстрації фізичних осіб за місцем проживання» (далі – Постанова № 35) визначено, що місцем проживання є адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком понад шість місяців на рік.</p> <p>Згідно з пунктом 3 Постанови № 35 місцем проживання фізичної особи є місце, де вона постійно або переважно проживає як власник житлового будинку (приміщення), за договором його наймання, піднаймання, оренди або на інших підставах, передбачених законодавством України. Як місце проживання визначаються житлові будинки (приміщення), придатні для проживання і включені до відповідного житлового фонду, у тому числі гуртожитки, заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки сімейного типу, спеціальні заклади для престарілих, інвалідів, ветеранів.</p> <p>Частиною першою статті 93 ЦК України передбачено, що місцезнаходженням юридичної особи є фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться</p>	<p>№ 61-17642св19 від 10.02.2021 Касаційний цивільний суд</p>

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку.</p> <p>Аналізуючи частину першу статті 28 ЦПК України слід дійти висновку, що формулювання щодо зареєстрованого місця проживання чи перебування позивача свідчить про те, що закріплене нею правило альтернативної підсудності поширюється лише на позивачів – фізичних осіб і не може бути застосоване при пред’явленні позову юридичною особою.</p> <p>Положеннями частини дев’ятої статті 187 ЦПК України визначено, що якщо за результатами отриманої судом інформації буде встановлено, що справа не підсудна цьому суду, суд надсилає справу за підсудністю в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 31 ЦПК України суд передає справу на розгляд іншому суду, якщо справа належить до територіальної юрисдикції (підсудності) іншого суду.</p> <p>Відповідач у справі, яка переглядається, є фізичною особою, а тому суд повинен був отримати інформацію про зареєстроване його місце проживання та надіслати справу за належною територіальною підсудністю.</p> <p>Висновки судів про те, що правила частини першої статті 28 ЦПК України застосовуються і у випадках коли позивачем є юридична особа, а тому позов, що виник з трудових правовідносин, може бути пред’явлений за місцезнаходженням ГО «ФСТ «Динамо» України», є неправильним та свідчить про неввірене тлумачення зазначеної норми права.</p> <p>З огляду на викладене, а також враховуючи, що місце проживання відповідача зареєстровано за адресою: АДРЕСА_1, то справа підсудна Вінницькому міському суду Вінницької області. Позивач, роботодавець, може також звернутись до суду з позовом за місцем заподіяння шкоди відповідно до частини шостої статті 28 ЦПК України.</p>	

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>3. За загальним правилом, визначеним статтею 27 ЦПК України, позови до фізичної особи пред'являються в суд за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання або перебування, якщо інше не передбачено законом.</p> <p>Виятки із вказаного правила становить альтернативна підсудність (стаття 28 ЦПК України) та виключна підсудність (стаття 30 ЦПК України).</p> <p>Згідно з частиною восьмою статті 28 ЦПК України позови, що виникають із договорів, у яких зазначено місце виконання або виконувати які через їх особливості можна тільки в певному місці, можуть пред'являтися також за місцем виконання цих договорів.</p> <p>Відповідно до положень наведеної правової норми за місцем виконання договору можуть пред'являтися позови за наявності однієї з таких умов: у договорі зазначене місце виконання; вимоги, заявлені на підставі договору, який можна виконувати тільки в певному місці.</p> <p>Вирішуючи питання про відкриття провадження у справі, суд має дослідити питання належності спору до юрисдикції суду, в тому числі й щодо територіальної юрисдикції (підсудності).</p> <p>Подібні висновки викладені в постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 20 січня 2021 року у справі № 127/30671/18 (провадження № 61-19925св19).</p> <p>Відповідно до статті 532 ЦК України місце виконання зобов'язання встановлюється у договорі. Якщо місце виконання зобов'язання не встановлено у договорі, виконання провадиться: 1) за зобов'язанням про передачу нерухомого майна – за місцезнаходженням цього майна; 2) за зобов'язанням про передачу товару (майна), що виникає на підставі договору перевезення, – за місцем здавання товару (майна), що виникає на підставі зобов'язання про передачу товару (майна), якщо це місце було відоме за місцем виготовлення або зберігання товару (майна), якщо це місце було відоме кредитором на момент виникнення зобов'язання; 4) за грошовим зобов'язанням – за місцем проживання кредитора, а якщо кредитором є юридична особа, – за її</p>	<p>№ 61-1688св20 від 06.04.2021 Касаційний цивільний суд</p>

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>місцезнаходженням на момент виникнення зобов'язання. Якщо кредитор на момент виконання зобов'язання змінив місце проживання (місцезнаходження) і сповістив про це боржника, зобов'язання виконується за новим місцем проживання (місцезнаходженням) кредитора з віднесенням на кредитора всіх витрат, пов'язаних із зміною місця виконання; 5) за іншим зобов'язанням – за місцем проживання (місцезнаходженням) боржника. Зобов'язання може бути виконане в іншому місці, якщо це встановлено актами цивільного законодавства або випливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту. Договір є обов'язковим для виконання сторонами (стаття 629 ЦК України).</p> <p>Висновки за результатами розгляду касаційної скарги.</p> <p>Враховуючи, що сторонами в договорі процентної грошової позики від 18 травня 2017 року не визначено місце виконання спірного зобов'язання, зміст договору не свідчить, що його виконання можливе лише за конкретною адресою або у певному місці, параграфом 3 глави 2 розділу I ЦПК України не передбачено територіальну юрисдикцію (підсудність) за домовленістю між сторонами, тобто договірну підсудність, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що підсудність цієї справи визначається за загальними правилами підсудності, тобто за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання відповідача, а саме – Рівненському міському суду Рівненської області.</p> <p>Зазначене відповідає висновкам Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, викладеним у постанові від 26 квітня 2018 року у справі № 216/3976/15-ц (провадження № 61-16190св18).</p> <p>Доводи касаційної скарги про те, що виходячи з положень статті 532 ЦК України, місцем виконання грошового зобов'язання за укладеним між сторонами договором позики є місце проживання кредитора, а саме місто Івано-Франківськ, не заслуговують на увагу, оскільки правила цієї статті застосовуються до зобов'язань, виконання яких з урахуванням</p>	

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>їх особливостей можливе лише у певному місці. У разі якщо така особливість не визначена (наприклад, пункт 4 частини першої статті 532 ЦК України) і не вбачається зі специфіки спірних відносин, то підсудність справи визначається за загальними правилами підсудності. Договір позики не відноситься до тих договорів, виконувати які можна тільки в певному місці, оскільки повернення коштів може бути здійснене позичальником в будь-який спосіб та в будь-якому місці. Як на підставу звернення саме до Івано-Франківського міського суду Іваново-Франківської області ОСОБА_1 послався на частину восьму статті 28 ЦПК України, відповідно до якої за місцем виконання договору можуть пред'являтися позови за наявності однієї з таких умов: у договорі зазначене місце виконання; вимоги, заявлені на підставі договору, який можна виконувати тільки в певному місці. Проте, як правильно встановлено апеляційним судом в оскаржуваному судовому рішенні, сторонами не визначено в договорі місце виконання спірного зобов'язання та зі змісту договору не вбачається, що його виконання можливе лише в певному місці.</p> <p>З огляду на викладене, апеляційний суд діяв у повній відповідності до вимог цивільного процесуального законодавства України.</p>	
<p>Ст. 30 ЦПК</p>	<p>Статтею 30 ЦПК України визначено перелік позовів, які розглядаються за правилами виключної підсудності.</p> <p>Так, за змістом частин першої та восьмої статті 30 ЦПК України позови, що виникають із приводу нерухомого майна, пред'являються за місцезнаходженням майна або основної його частини.</p> <p>Виключну підсудність встановлено для позовів, що виникають із приводу нерухомого майна. Згідно з положеннями статті 181 ЦК України до нерухомого майна належать: земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на них, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення.</p>	<p>№ 61-2567св21 від 12.05.2021 Касаційний цивільний суд</p>

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>Наприклад, це позови про право власності на таке майно; про право володіння і користування ним (стаття 358 ЦК України); про поділ нерухомого майна, що є у спільній частковій власності та виділ частки із цього майна (статті 364, 367 ЦК України); про поділ нерухомого майна, що є у спільній сумісній власності та виділ частки із цього майна (статті 370, 372 ЦК України); про право користування нерухомим майном (визначення порядку користування ним); про право, яке виникло із договору найму жилого приміщення, оренди тощо; про визнання правочину з нерухомістю недійсним; про звернення стягнення на нерухоме майно – предмет іпотеки чи застави; розірвання договору оренди землі; стягнення орендної плати, якщо спір виник з приводу нерухомого майна; про усунення від права на спадкування та визначення додаткового строку для прийняття спадщини.</p> <p>Правові висновки щодо застосування положень цивільного та господарського процесуального законодавства України про виключну підсудність справ у спорах, що виникають з приводу нерухомого майна, викладено також у постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 лютого 2021 року у справі № 911/2390/18 (провадження № 12-73гс20).</p> <p>З аналізу логічної послідовності змін до формулювання положень процесуального законодавства щодо правил розгляду позовів за виключною підсудністю убачається її спрямованість на визначення виключної підсудності в цілому для всіх спорів, які виникають у межах відповідних правовідносин у зв'язку з нерухомим майном, безвідносно до предмета конкретного спору.</p> <p>Виключна підсудність застосовується до тих спорів, вимоги за якими стосуються нерухомого майна як безпосередньо, так і опосередковано, а спір може стосуватися як правового режиму нерухомого майна, так і інших прав та обов'язків, що пов'язані з нерухомим майном.</p> <p>Словосполучення «з приводу нерухомого майна» необхідно розуміти таким чином, що правила виключної підсудності поширюються на будь-які спори, які стосуються прав та</p>	

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>обов'язків, що пов'язані з нерухомим майном. У таких спорах нерухоме майно не обов'язково виступає як безпосередньо об'єкт спірного матеріального правовідношення. Подібні правові висновки щодо застосування правила виключної підсудності спорів з приводу нерухомого майна викладено у постанові Верховного Суду від 09 вересня 2020 року у справі № 910/6644/18 та у постанові Великої Палати Верховного Суду від 07 липня 2020 року у справі № 910/10647/18.</p> <p>У справі, що переглядається, спірні правовідносини виникли між сторонами саме із приводу нерухомого майна.</p>	
<p>Ст. 32 ЦПК</p>	<p>У відповідності до статті 1 ЦПК України цивільний процесуальний кодекс України вивчає юрисдикцію та повноваження загальних судів щодо цивільних спорів та інших визначених цим Кодексом справ, встановлює порядок здійснення цивільного судочинства. Порядок передачі справи з одного суду до іншого передбачено статтями 31, 32 ЦПК України.</p> <p>Так, згідно з пунктом 2 частини першої статті 31 ЦПК України суд передає справу на розгляд іншому суду, якщо після задоволення відводів (самовідводів) чи з інших підстав неможливо утворити новий склад суду для розгляду справи.</p> <p>Частиною четвертою статті 31 ЦПК України визначено, що передача справи з підстави, передбаченої пунктом другим частини першої статті 31 цього Кодексу, здійснюється на підставі розпорядження голови суду на розгляд суду, найбільш територіально наближеного до цього суду.</p> <p>Згідно зі статтею 32 ЦПК України спори між судами про підсудність не допускаються. Справа, передана з одного суду до іншого в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу, повинна бути прийнята до провадження судом, якому вона надіслана.</p> <p>Аналіз наведених норм права дає підстави для висновку, що у разі, коли у порядку, встановленому статтею 31 ЦПК України, з одного суду до іншого суду передана справа, провадження в якій вже відкрито, суд, який отримав справу, вирішує питання про</p>	<p>№ 61-3952св21 від 26.05.2021 Касаційний цивільний суд</p>